

Muqavela Kongra Dêsimi

Verqese

Hometa Dêsimi ni sedsarranê pêna de her het ra zaf çetnîye diya, weşîya xo biya têsere u tebn. Na biyene, xo u ra u rêça xo vurnaene ze mîletanê bina ebe hal u usîl nêama huzbar.

Bînge guretene u vîla biyena sanayi ra pêdabîyae dew u mazrau ra goçê suka kerdene ra dot her çî daim ebe bandîra îtiqat, zon u zagonê muqtedira, ebe hukim u cebrê siyasetê dewlet u hukmata, ebe zor u asimilasyonê qomanê wairê qudreta amo hurendi.

Împaratoriya Osmani be Cumhuriyete, Dêsim tarîxê xode her daim ze teliyê verê pîrnîke, ze jü 'kergane' diyo; sebeta kok u bînge ra 'halkerdene' na 'mesela', werte ra wedardaena zoni, zagoni, îtiqati be kamiye u weşîya Dêsimi tîm çerxê asimiliasioni gurenê.

Serrane 1960 ra tepia, komelê siyasiye ke Dêsim xorê mesken gureto, ina ki 'xoseriya' qomê Dêsimi nêdiya. Tarîx u kamiye, zon u zagonê Dêsimi qom u mîleto ke der u dori Dêsimi de weşîya xo rameno, ya namê ina ra dardo we, ya ki ina ra say kerdo.

Têde adet u torê weşîya hometê ke ebe bîngê Îtiqatê Dêsimi ame werte, ebe zereweşîye homete têwerte de gureta muteber nê, bê qîmet diyê, ya ki 'medeniyet' ra tever say kerdê; hên ki dê naskerdene.

Dewrê împaratoriya Osmani ra hata dadesê serranê Cumhuriyete çîxa ke gege sindorê xo biyê qîci ki, Dêsim xoser biyo, otonom biyo. Na kok u bîngê xoseriya Dêsimi de dî sebebi bi:

Sebebo jü qeydê amadekerdena sistemê împaratoriya Osmani biyo, o bin ki xoseriya xo ebe idarê destê xo waştên u xo idarê teberi ra şevêknaena Dêsimîca biya.

Jü dewletê de xo çîne biya; nuste ra nizamnamê de xo, ya ki qanunê xuyê deguretey çîne biyê. Temsilkarê xuyê siyaseti ki çîne biyê. Hama têde ni vaten u kategoriya ra dot, ariste, tabi, aqîl, fam u izan ra nezdi, maneviyatê xo biyo. Îqrar jümini daene bîngê ni maneviyati biya.

Bîngê têwerte de haştîye ra weşîya xo ramitene ebe Îtiqatê Dêsimi, cem u cemat (sistemê talîb-rayver-piri) u îqrar jümini daene amo ronaene. Hometa Dêsimi hata Tertelê '38i xo şevêkno, cad kerdo ke wairê soz u qesa xo bo, xoseriya u weşîya xo ebe xo tain kero.

Tertelê '38i miladê 'kiltê kounê Dêsimi' vindi kerdene; miladê heq u huquqê xora biyeno. '38 ra tepia soz u qesa Dêsimîca dest ra ama guretene, hem Hardo Dewrêşi sero, hem ki wertê dugelanê teveri de heq u huquq ra amê men kerdene.

Kongra Dêsimi hometa Dêsimîya ke xo ebe kamiya Dêsimi ana re zon, wairê vaten u waştên xo biyene, nezdiyê dewlete u dugelanê teveri de namê xora ebe xo qerar daene xorê bînge cêna, sebeta temsiliyetê ina werteardene rê cad kena.

Waştên u Menzilê Kongra Dêsimi:

- Kongra Dêsimi her mane de temsilkarîya qomê Dêsimi cêna xo ver, dezge u partiya ra cia, xoserawa. Hometa Dêsimi ze qomanê bina zoben zon, îtiqat be kok u bînge ra ama werte. Ze partîyanê siyasi, komelanê îtiqati, komelanê qomiyê sivili u komelanê sinate têde dezgewê ke

nizamnama u qeraranê Kongra Dêsimi qeşul kenê, aza u tabiye Kongra Dêsimiyê. Kongra Dêsimi dezgê de sivil u xosera, binê minet u tesirê qe jü dezga u siyaseti de niya; qarşê kar u gure komelanê ke cira zuhur kena, wertê xode wairê kamiye u huquqê xuyê, nêbena; müdahalê hurênaena wertê ina nêkena, het nêcena. Ebe çerçeve qerar u nizamnama kongra dezganê xora pia gurina.

2. Kongra Dêsimi, Hard u sindorê Dêsimi jü teyna ebe hard u sindorê vilayetê ‘Tunceli’ye ra nêvinena. Kongra Dêsimi, çixa ke zaf waxt u zaf rêy sindorê xo amê vurnaene ki, sindoranê Hardo Dewrêşiyoyê khan muteber cêna.
3. Ha kes, ha dezgawê ke xo Dêsimic name kenê, xo miletanê bina ra say nêkenê, kamiya xo wertê kamiya Dêsimi de vinenê, kok u bingê Kongra Dêsimiya sosyale anê huzbar. Kamiya Dêsimi kesê ke xo hetê kok u bingê ra, hetê zagon be itiqatî ra zobina vinenê, ebe hal u usilê ra xo tabiyê hardê Dêsimi, ya ki ebe fel u emelê xo xo ocara gurêdaê vinenê, inara êna werte. Kamiya Dêsimi, kamiya ke xo komel u qomanê sosyala ra, kok u bing be itiqatanê bina ra berz bivino, ina wertê xode asimile kero, niya, Hardo Dewrêşiyoyê sero teminatê ebe zobin biyena xo weşiya xo ramitena inawa.
4. Kongra Dêsimi, têde zonê ke Dêsim de qesey benê serbestiye u xoseriya ina wazena. Se ke hetê UNESCOy ra ki amo ra zon, Kırmancki/Zazaki/Dımilki zonê ke hedê vindbiyaene derê, wertê inade dekeriyo. Na mane de pay ra mendene, ilam şeveknaen u cırê wayir veciyaena Kırmancki/Zazaki/Dımilki rê cad kena.
5. Kongra Dêsimi, qom u miletê ke cırê ciranê, inara pia ebe senc u hastiye, têduşt ra weşiya xo ramitene xorê emsal cêna. Temsilkaranê ciranê xuyê demokratika ra pia guriyaiş rê cad kena. Sebeta kamiya jümini qebulkerden u têduştiya qomunê der u dorê xo waştene alaqa ronaene cerebnena. Kongra Dêsimi, kami ra peda bena bibo, xo şaranê bina ra xas diyene, millitê xo miletanê bina ra, itiqatê xo itiqatanê bina ra berz guretene, zorbazeni ra qomu jümini verdaene, zem u qırkerdene daene qeşul nêkena, verba cı vecina.
6. Kongra Dêsimi, bingê weşiya qomi de, ro u demê waxti ra mınasıb, heq u huquq be niazam u qanuna muteber cêna.
7. Kongra Dêsimi zor u cebr, şided u herb qeşul nêkena. Mesela Dêsimi be temsiliyetê Dêsimicê ebe ra u olağê, ebe normanê huquqê wertê miletê ra rocdem de guretene, cırê raê diyene xorê esas cêna. Ebe ihlal kerdena huquqê wertê mılata, galmê Dêsimi kerdena, Dêsimi tehdit kerdena heqa xo mudafawa meşruye ana werte. Têareamaena Mıslê Dêsimi ê Zwingenbergi (19-20 Gucige 2016) de “Ronaena Mıslê Dêsimi Sero Beyanname”yê biye vıla. Na beyanname de hal u waxtê Dêsimi sero tespito cêren ama bi ra zon. Ma ni tesbiti muhim vinenime, reyna dekernenime:
„Dêsim u Dêsimiji endi demê xuyo peen derê, sae ke roy verderê, ya manenê ya ki benê vindi, benê mêres sonê. Na sevet ra, bê istisna, her tore ra zor u cerb, her tore ra şided u herv zerar dano Dêsim u Dêsimizu. Eke nia şêro, qomê Dêsimi mavênê şided u herv de xeneqino, werte ra darino we. Qomê ma zor u hervi ra bêzar biyo, qome made endi mezal u firr nêmendo, nêşikino barê zor u hervi phoşt kero.

Na sevet ra verva çek u wayirê çeke biyaeneime, verva zor u cebrime, hardê Dêsimi de, der u dormê Dêsimi de, qe zu coğrafya de herv nêwazenime.“

8. Hometa Dêsimi hardê xo jiarge vinena; hardê ziyar u diyari, Hardo Dewreş neme kena. Kongra Dêsimi politikawa ke sifte waxtê Împaratoriya Osmani de, dıma ebe destê Cumhuriyete ama cerebnaene, Dêsimicê coğrafya Dêsimi ra fina duri, Dêsim bê war u wert verdana, verba cı vecina. Têde kar u gurewo ke, ze birra vêşnaene, ebe metodanê xıraba maden vetene, zerar u ziyar ekoloji u coğrafya Dêsimi daene, weşiya mahluqata tehdit kerdena, serba werte ra wedardaena dewlemendiya ser u binê harde Dêsimiya ke cırê mêras menda, parçê de kulturê dinawa, êno kerdena, hetê kami ra beno bibo, sebebê xo çı beno bibo verva cı vecina, kena naletme, qeşul nêkena.

9. Projewê ke sebete newede inşâ u şênkerdena Dêsimi lazîmê, debar u imarê Dêsimi ravêr benê, i projewu werte ardene, inarê fon pêda kerdene kar u gurê Kongra Dêsimiyo ewla ra jüyo.
10. Qomê Dêsimi êndi hama hama ke biyo qomê diaspora. Nîfisê muxlitanê xuyê ke Welatê Tırki, Avrupa u çarkoşê dina ra biyê vîla, êwê ke weşiya xo Dêsim de ramenê inara qat be qat zêdero. Ajê Dêsimîcano ke diaspora de beno pil u weşiya xo uca rameno kok u bingê xora, zon u zagonê xora, fêl u fikriyatê xora roc be roc kuno duri; kulturo ke wairê hukmiyo beno tabiyê i kulturi. No hal u dem çend bêri ra tepia beno sebebê kok u bingê xora, zon u zagonê xora duri kewtena ajê newey. Kongra Dêsimi qomê xuyê diaspora ebe fam u felê Hardo Dewreşi, ebe fikriyatê Dêsimi têlewe ardene, 'MA' biyena inana kolektife rê qeret kena.
11. Kongra Dêsimi Beyannama Heqa İnsana ra hata beyannamanê heqa ceniya, domana, gurekara, tabiati, heywana, iklim u bêyanamewê ke heqe şevêknênê, raveri guretena ina xorê emsal cênê, beynelminelê ine qebul kena.
12. Kongra Dêsimi Tertelê '38i ac birnaene u kok ardene, 04ê Gulane ki roca sia grêdaene qebul kena.

Kongra Dêsimi

17ê Paiza Verêne 2018
Frankfurt Am Main, Alamanya